

Kostel svatého Františka Xaverského

Stavební historie

Výstavba komplexu jezuitských staveb byla zahájena v letech 1654 až 1662 budovou koleje a roku 1670 bylo započato se stavbu kostela podle projektu pražského architekta Dominika Orsiho. Stavbu, která byla dokončena v roce 1685, vedl J. Canevalle. V letech 1700 až 1729 byl budován trakt přiléhající k severní straně kostela - dnešní Reduta, v němž byla umístěna jezuitská škola. Tak byla ukončena výstavba komplexu vytvořeného čtyřmi jednopatrovými křídly, obklopujícími pravoúhlý dvůr, rozdělený budovou kostela na dvě části. Fasády obrácené do Masarykova náměstí jsou členěny velkým pilastrovým řádem. Fasády jižního a východního křídla jsou hladké.

Projekt kostela vycházel z Vignolova římského chrámu Il Gesú, který byl redukován vypuštěním příčné lodi s kopulí. Byla vybudována jednolodní orientovaná stavba s pravoúhlým závěrem kněžiště, bočními kaplemi, sakristií v ose kněžiště a dvěma věžemi v západním průčelí. Presbytář i kněžiště jsou zaklenuty valenou klenbou s výsečemi, zdobenou bohatým štukovým dekorem. Stěny interiéru jsou členěny podloženými pilastry s římskou hlavicí. Po stranách hlavní lodi je po třech kaplích, otevřených do lodi půlkruhovými arkádami, nad nimi jsou otevřené loggie s kuželkovou balustrádou. Obraz sv. Františka Xaverského nad hlavním oltářem je dílem pražského malíře Jana Jiřího Heintsche. Truhlářské práce, zejména barokní lavice, zpodobnice a původní tabernakl vytvořil Adam Freytag.

Sochařská díla vytvořil Ondřej Schweigl z Brna. Presbyterium je opatřeno iluzivní malovanou architekturou od treboňského malíře Tadeáše Suppera. Před hlavním oltářem je zřízena domácí hrobka, do níž byly přeneseny ostatky zakladatelky koleje Kateřiny Zoubkové ze Zdětína.

Symetrická hlavní fasáda byla změněna přestavbou v letech 1754 až 1755. Je členěna velkým pilastrovým řádem, nesoucím profilovanou římsu s trojúhelníkovým frontonem. Průčelí je ukončeno vysokým volutovým

štítem s nikou, v níž je umístěna socha sv. Františka Xaverského. Věže jsou zastřešeny čtyřbokou stlačenou cibulí s otevřenou lucernou a makovicí. Loď je kryta sedlovou střechou, nad bočními kaplemi je střecha pultová. Střecha kostela byla na hlavní chrámovou loď položena v roce 1679, avšak po dvou letech při požáru města shořela. Ihned po požáru v roce 1681 byla postavena nová střecha. Od té doby nebyl do konstrukce střechy proveden žádný zásah. Krov kostela je vaznicové soustavy s klasickou barokní ležatou stolicí. Na podzim roku 2006 započala obnova krovu, práce byly dokončeny v květnu 2007.

Krov byl závažně poškozen dřevokaznými houbami a hmyzem. Vážně napadené části krovu, které již staticky nevyhovovaly, byly vyměněny za nové. Tam, kde došlo pouze k částečnému poškození některého prvku dřevěné konstrukce, byla vyměněna pouze napadená část a s původní částí byla tesařsky propojena s cílem zachování co největšího množství původních 300 let starých dřevěných částí krovu. Zároveň s opravou krovové konstrukce byla vyměněna i střešní krytina.

Historické souvislosti

Přestože jezuité od svého příchodu do města usilovali o vybudování vlastního chrámu, situace tomu nebyla dlouhé roky nakloněna. Až v roce 1670 bylo rozhodnuto o stavbě, jejíž založení nebylo vůbec jednoduché. Vzhledem k bažinatému terénu musely být základy uloženy až do třímetrové hloubky. Dubové trámy spojené dubovými skobami tvořily první vrstvu. Na ně byly vedle sebe stavěny olšové kůly a teprve na nich vyrůstalo zdivo z kamene a vápna. Složitě politické i finanční poměry protahovaly dobu stavby. Přesto byl v roce 1677 ještě nehotový kostel předán bohoslužbě. Po požáru, při němž přišel o střechu, se dočasně stal kostelem farním, neboť kostel sv. Jiří, který tuto funkci dosud zastával, utrpěl mnohem více. V roce 1682 byl kostel slavnostně vysvěcen, přičemž stavba barokního chrámu pokračovala až do roku 1685. Poté byl zařizován interiér kostela, a to i na počátku 18. století. Dnešní podobu získal kostel v letech 1754 a 1755, kdy byly dostavěny a definitivně zakončeny obě věže a vznikla dnešní fasáda. V roce 1760 se jezuité definitivně vzdali myšlenky na rozšíření kostela ve směru hlavní osy a třeboňský malíř J. T. Supper na zadní stěně vytvořil malbu perspektivního sloupoví, kterým pokračuje skutečné sloupoví a navozuje iluzi pokračování lodí.

Na definitivní dokončení a výzdobu bylo třeba 100 let. Chrám nepřestal svou funkci plnit ani po zrušení jezuitského řádu a když byl v roce 1785 byl zbořen farní kostel sv. Jiří, tuto funkci převzal kostel svatého Františka Xaverského. I v následujících letech docházelo k úpravám, opravám a doplnění interiérové výzdoby. Pod vedením Památkového úřadu z Brna byla provedena oprava kostela v roce 1940.

V roce 1997 přinesla velká voda řadu problémů se statikou, ale dala nám poznat kus utajené historie. Při odstraňování následků povodní byly po sejmutí vlhkých omítek v kapli svaté Viktorie objeveny fresky z roku 1681 vytvořené Domenicem Gaginou. V první polovině 18. století bylo toto dílo překryto novou omítkou v souvislosti s přebudováním kaple na kapli Loretánskou. Objevené fresky byly odkryty a restaurovány.

Barokní relikviář sv. Viktorie, pocházející z této kaple, prošel náročnou, nákladnou a dlouhodobou restaurátorskou obnovou, byl povrchově upraven vrstvou 24 karátového zlata a v srpnu roku 2006 byl instalován zpět do kaple.

Komplex je kulturní památkou.

[Zobrazit na mapě](#)

[Panel - Kostel sv. Františka Xaverského, soubor typu pdf, \(167,62 kB\)](#)

Zveřejněno 2. březen 2017, aktualizováno 2. březen 2017, vytištěno 1. březen 2024